

GRID

Intern faglig debat på Kunstakademiets Arkitektskole, Afd 6

Einig zu sein ist göttlich und gut; woher ist die Sucht denn
Unter den Menschen, daß nur Eines und Einer nur sei?
HÖLDERLIN

N° xx September 2008

Slinger Kasper Nefer Olsen

Når man nærmer sig Hydra fra Poros, ser man to små, ubeboede øer ud for næsset som genkalder et velkendt billede: disse pukler som dukker op af vandet, forsvinder for et kort stykke, og så dukker op igen, er jo umiskendeligt... en *søslange*.

Det giver mening. Det græske ord ΥΔΡΑ betyder netop "søslange" (egentlig: "vandvæsen"), og de to små øer - Spathi og Skili – står som et naturligt logo for rejsens endemål. Søslangen kender vi som et litterært eller turistikt fænomen: mysteriet om Kaptajn Nemos undervandsbåd eller gåden i Loch Ness. Der gives en række mere eller mindre snusfornuftige og fantasiløse tolkninger af fænomenet: er det blot en allegori over den urgamle frygt for havet, hvorfra ikke alle vender tilbage? Er det en ukendt biologisk entitet, kæmpeblæksprutte eller plesiosaur? Eller er det, som Dana Scully foreslår i den episode af *The X-Files* som tager temaet op, en kartografisk konvention: de områder, man ikke kender, markerer man som tilholdssted for søuhyrer, for at give en slags legitimation af deres udforskethed? Alle disse forklaringer er lige ligegyldige: egentlig ønsker vi ingen forklaring; det ville være forfærdelig kedeligt hvis en dag en fortidsøgle eller en gigantisk sardin drev i land og dermed tog livet af legenden.

Den rigtige forklaring er imidlertid så lidt nærliggende at den er interessant i sig selv og samtidig respekterer fantasien i arbejde. Søslangen er en *astronomisk figur*, formentlig den første *teoretiske konstruktion* i menneskets historie, og således ganske rigtigt et produkt af fantasien eller poesien, men i disse ords mest positive betydning af erkendelsesevner. Søslangen *findes*, med andre ord; men der er ingen fare for at nogen fanger den i fysisk forstand.

At astronomien - som i dag nærmest betragtes som et kuriosum der i umiddelbar nytteværdi er meget langt fra at kunne måle sig med genetik eller mikrofysik - var den første videnskab, den der begrundede alle de andre (først og fremmest matematikken), har sin forklaring i et verdensbillede som vi i dag så at sige har afskaffet, vi som bor i storbyer hvor det aldrig bliver mørkt og teoretisk opfatter himlen som et sted principielt af samme art som det vi tilfældigvis bebor for tiden (det er blot forskellige positioner i det samme rum, kaldet "rummet"). For det første menneske modsvarede den skarpe modsætning mellem dag og nat af en tilsvarende modsætning mellem jord og himmel som to distinkte *topoi* (græsk for "steder"). Hvor mennesket havde sin gang på jorden, havde guderne deres gang på himlen. Endnu Aristoteles antager at der gælder to helt forskellige fysikker "under" og "over" Månen, hvor det moderne verdensbillede tværtimod antager at der gælder én og samme fysik overalt.

Men hvorfor så' urmennesket himlen som et "sted", hvor vi i dag kun ser et endeløst tomrum? Af tre grunde.

For det første danner stjernerne et urokkeligt fast mønster. Nat efter nat fremstår og genkendes de samme konstellationer (et ord hvis rod *stella* = "stjerne" findes i alle oldtidssprog), formationer som astronomien katalogiserer som *stjernebilleder*. Dette er ganske vist en illusion: stjernebillederne er ikke evige, stjernerne bevæger sig faktisk; men de gør det så langsomt at illusionen af en uforanderlig flade er uundgåelig. I gamle bøger kan man derfor finde betegnelsen *firmamentet* for denne uforanderlige flade, et ord der nærmest lyder som en arkitektonisk fagterm. Jorden er fundamentet, himlen firmamentet.

For det andet bevæger denne flade sig. I løbet af et døgn foretager den en fuld omdrejning omkring et givet observationspunkt på Jorden. Denne bevægelse modsiger naturligvis ikke indtrykket af fasthed: den bestyrker den tværtimod. Det er umuligt ikke at opfatte firmamentet som en *sfære*, en kugleskal set indefra.

For det tredje er der faktisk fænomener på himlen som har en *egen* bevægelse, dvs som må opfattes som "væsener" der har deres gang "på" himlen. De første astronomer kendte syv sådanne væsener: de såkaldte *planeter*, himlens vandrere, dvs Guderne. Planeterne følger ganske vist firmamentets drejning omkring Jorden, men for hver omdrejning har de flyttet sig en lille smule, således at fx det punkt hvor Solen står op, beskriver en cirkel hen over hele firmamentet, der sluttes i løbet af et år (det er definitionen på et år, naturligvis). Andre planeter bevæger sig langsommere, andre igen hurtigere; hurtigst er Merkur som derfor ganske fornuftigt blev opfattet som Gudernes budbringer.

De syv oprindelige Planetguder – som har givet tal og navn og orden til de syv dage i ugen, er:

Solen	:	søndag, engelsk <i>Sunday</i>
Månen (<i>Luna</i>)	:	mandag, fransk <i>lundi</i>
Mars (Tyr)	:	tirsdag, fransk <i>mardi</i>
Merkur (Odin)	:	onsdag, fransk <i>mercredi</i>
Jupiter (Tor)	:	torsdag, fransk <i>jeudi</i>
Venus (Freja)	:	fredag, fransk <i>vendredi</i>
Saturn	:	engelsk <i>Saturday</i>

Den syvende dag kan også simpelthen kaldes den syvende: *sabbat* er samme ord som latin *septem*, tysk *sieben*, dansk *syv*. I den græske kalender har man åbenbart "udrenset" de hedenske gudenavne, således at mandag til torsdag hedder den anden, den tredje, osv.

Man bemærker at Solen i denne oprindelige astronomi er en planet, mens Jorden ikke er det (Jorden er som sagt fundamentet, og kan ikke tænkes at bevæge sig). I dag ser listen derfor anderledes ud. Vi betragter Jorden som en planet der kredser omkring Solen, ligesom andre planeter, mens vi omvendt ikke længere kalder Månen for en planet, fordi den er den eneste tilbageblevne der stadig betragtes som kredsende om Jorden (også andre planeter har måner). Planeterne udgør i øvrigt ikke længere en lukket orden: efter opfindelsen af kikkerten har vi opdaget 3-4 planeter mere, afhængigt af hvor stort man kræver et objekt skal være for at det er en planet, og ikke bare en omkringflyvende småsten. Planeter er nemlig ikke længere guder som har deres gang på himlen, men objekter af principielt samme art om Jorden, hvor Mennesket derfor principielt kan sætte sin fod.

Nu var der imidlertid, blandt de forskellige begivenheder som kunne iagttages af den der i oldtiden fulgte Gudernes gang på himlen, én som var særlig dramatisk og foruroligende, nemlig *formørkelsen*. At en planet (gud) forsvinder ud af syne, er altid foruroligende, selvom det fx for Månens vedkommende sker regelmæssigt i løbet af dens cyklus (den såkaldte *måned*) at den aftager og til sidst forsvinder, for som "ny" måne at genopstå. Denne cyklus (med dens mystiske korrelation til kvindens *men*-struation) har i urtiden givet anledning til blodige ritualer for at sikre at Månen kom tilbage. Myten om "varulven" – mennesket der bliver ulv og strejfer om i skovene

ved fuldmåne – er en forvansket erindring om menneskeofringer ved nymåne, hvor en mand blev klædt i ulveskind og jaget til døde i den mørke skov for at sikre Månens genfødsel.

Mere dramatisk er måneformørkelsen, hvor månen pludseligt, om end kortvarigt, taber sit skær (og ligefrem bliver blodrød); men allermest dramatisk er naturligvis solformørkelsen, hvor Solen ved højlys dag angribes af en skygge der synes at opsluge dens lys og eventuelt (ved den totale solformørkelse) faktisk gør dag til nat. Denne "katastrofe" i den vigtigste guds cyklus, hvoraf alt liv afhænger, påkaldte sig de første astronomers mest intense opmærksomhed, og det lykkedes dem faktisk, for mere end 3000 år siden, at nå en så indgående forståelse af fænomenet at de blev i stand til at *forudsige* solformørkelsen, med dags nøjagtighed.

Vi forklarer i dag solformørkelsen (og er i stand til at forudsige den med sekunders nøjagtighed) ud fra den antagelse af Månen, i sit kredsløb om Jorden, nødvendigvis på bestemte tidspunkter må komme imellem Jorden og Solen (det forklarer ikke alt: det er således stadigvæk ret mærkeligt at Månen har næsten nøjagtigt samme (tilsyneladende) størrelse som Solen, hvilket naturligvis er en forudsætning for den totale solformørkelse). Da imidlertid Solen og Månen ikke bevæger sig i nøjagtigt samme plan, bliver der en vis "slinger i valsen": solformørkelsen indtræder ikke hver måned, som man kunne tro, men noget sjældnere.

De første astronomer var henvist til en mindre fuldkommen geometrisk model. At betragte Solen som en planet, der ligesom Månen kredser om Jorden, er ganske vist ikke "forkert" (ethvert centrum er en konvention); det gør det bare mere indviklet. Det forhindrede dem imidlertid ikke i at erkende at solformørkelsen altid indtrådte når Sol og Måne mødtes i en særlig "farezone" der ikke lod sig observere som sådan (vi ville i dag tale om et felt af *virtuelle* formørkelser), men som udgjorde en formel matrice for formørkelsesbegivenheden. Og denne zone havde, i kraft af omtalte "slinger i valsen", form af – en *slange* der snor sig hele vejen rundt om Jorden.

Med ét slag forstår vi pludselig oprindelsen til sådanne forestillinger som *Midgårdsormen* i den nordiske mytologi, der netop omslutter verden på denne vis (i den nordiske version af verdens undergang er det ganske vist ikke Midgårdsormen selv, men derimod dens bror Fenrisulven der sluger Solen; mytologien gør sig ustandselig skyldig i disse små unøjagtigheder, fordi den har glemt sin oprindelige *teori*). Aztekernes "fjerede slange" har givetvis samme oprindelse (de sydamerikanske indianere var fremragende astronomer), og når man betænker at det først kendte (babylonske) verdenskort viser Jorden som en skive gennemskåret af floder og omgivet af vand, er det klart at Slangen i dét tilfælde må være en *søslange*. Et vandvæsen der danner overgang mellem Jord og Himmel og definerer zonen for deres mest prægnante sammenstød.

Den findes altså, søslangen, "et sted derude", og så længe Sol, Jord og Måne vil eksistere, vil formørkelserne finde sted ifølge slangens bugtede lovmæssighed. Den næste solformørkelse er i øvrigt den 29. marts 2006. Den vil dog ikke være total over Hydra.

HYDRA 2006